

De Coöp. Roomboterfabriek „De Eendracht" te Borculo.
Bron: OO 1927 nr. 35

De Coöp. Roomboterfabriek „De Eendracht" te Borculo.

Groep ter gelegenheid van de officiële opening op 20 Augustus 1927

Foto. Nedel. Weekblad voor Zuivelbereiding en -handel
Dr. L. T. C. Scheij, Hoorn; 2. F. Wassenaar, Zutfen; 3. J. A. Gelnik, Den Haag; 4. H. K. Koster, Wieringerwaard; 5. A. H. Zwart, Borculo;
Dr. F. E. Posthuma, Den Haag; 7. G. J. Griemslink, Borculo; 8. Jhr. Mr. de Moralt, Borculo; 9. Ir. H. de Kruyff Jr., Utrecht; 10. Ir. R. C. Jonkman,
Zutfen; 11. W. van den Hengel, Achterveld; 12. Mevr. Zwart; 13. C. G. Engelbriet, Utrecht; 14. H. W. van der Ploeg, Apeldoorn.

Ter gelegenheid van de officiële opening der nieuw gebouwde fabriek te Borculo is door de directeur van dit bedrijf, den heer A. H. Zwart, een gedenkschriftje opgesteld, waarin in het kort de geschiedenis van de fabriek gedurende de 30 jaren van haar bestaan en enigszins uitvoeriger de gebeurtenissen van de laatste jaren en de nieuwe inrichting worden beschreven. Onderstaande foto's en bijzonderheden zijn hieraan ontleend.

De oprichting.

Het initiatief tot de oprichting werd genomen door het bestuur van de Afdeling Borculo der Geldersch - Overijsselsche Maatschappij van Landbouw, voorzitter toenmaals Notaris J. H. Wijers, secretaris Dr. G. P. Schey. In December 1896 had de heer G. J. Bieleman, voorzitter der reeds in 1893 te Vorden opgerichte Coöp. Stoomzuivelfabriek, een lezing voor de Afdeling gehouden over de oprichting en werking van coöperatieve zuivelfabrieken in het algemeen en van die te Vorden in het bijzonder. Het gehoorde was blijkbaar in goede aarde gevallen, want reeds op de agenda der Afdelingsvergadering gehouden op 10 Januari 1897, als punt van behandeling voor: „Oprichting Coöp. Zuivelfabriek." Heel veel animo bleek er nog niet te bestaan, doch de voorzitter der Afdeling zeide, het onderwerp niet te willen laten rusten en deelde mede, dat hij (Wijers) met de heeren G. P. Schey en G. J. Dave in dezen het verdere initiatief zou nemen. Namens deze Commissie werden op 26 Jan. d.a.v. een 20-tal vooraanstaande personen tot een vergadering uitgenodigd, van wie men verwachten kon, dat zij de oprichting eener coöp. zuivelfabriek zouden willen bevorderen.

Fabriek met directeurswoning na de verbouwing van 1901

Een commissie, bestaande uit de heeren E. Ktuvers Hzn., D. J. Lubbers en G. J. Dave H.Jzn., kreeg de opdracht een bezoek te brengen aan de fabriek te Vorden, ten einde zich daar omtrent den gang van het bedrijf, de inrichting van het gebouw, enz. zooveel mogelijk op de hoogte te stellen.

De volgende vergadering werd gehouden 23 Februari 1897 en hierin werd door de voornoemde commissie verslag uitgebracht van hare bevindingen in Vorden, zomede van hare bemoeiingen inzake terreinaankoop. Wat dit laatste betref, bleek het, dat er geschikt bouwterrein in de nabijheid van het station der H. IJ. S. M. te krijgen was voor den prijs van 25 cent per M2.

G. J. Griemelink, Voorzitter

G. J. Dave op Broeker, Secretaris

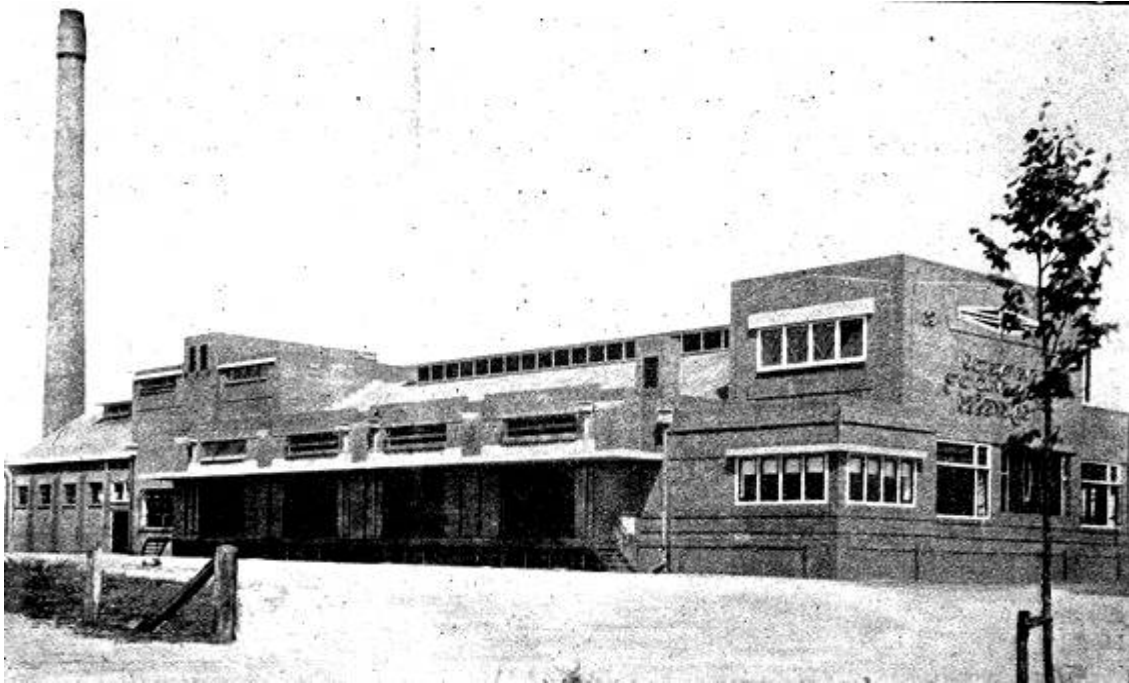
A. H. Zwart
Sedert de oprichting directeur der fabriek

Er werd verder o.m. vastgesteld :

1. dat het stichtingskapitaal zooveel mogelijk zou worden verkregen door het uitgeven van aandelen op naam, groot f 25.-, op welke aandelen hoogstens 4% dividend zou worden uitbetaald ;
2. eventueel op te richten Coöperatieve Vereniging te noemen de Coöp. Roomboterfabriek „De Eendracht" ;
3. afrekening der geleverde melk om de 14 dagen te doen plaats hebben.

Wij zullen het verder verloop der zaken niet geheel volgen.

Vóór men tot het aanbesteden van den bouw der fabriek en de inrichting daarvan overging, werd een oproeping gedaan voor een directeur, met wien men dienaangaande overleg wenste te plegen. Het salaris van dezen werd vastgesteld op f 700.- per jaar, plus vrij wonen en verschillende andere emolumenten. Liefhebbers waren er ook toen reeds genoeg. Uit een viertal werd ten slotte als directeur benoemd de heer A. H. Zwart, toenmaals in dezelfde functie aan de Woldjer Stoomzuivelfabriek te Hellum (Gr.).

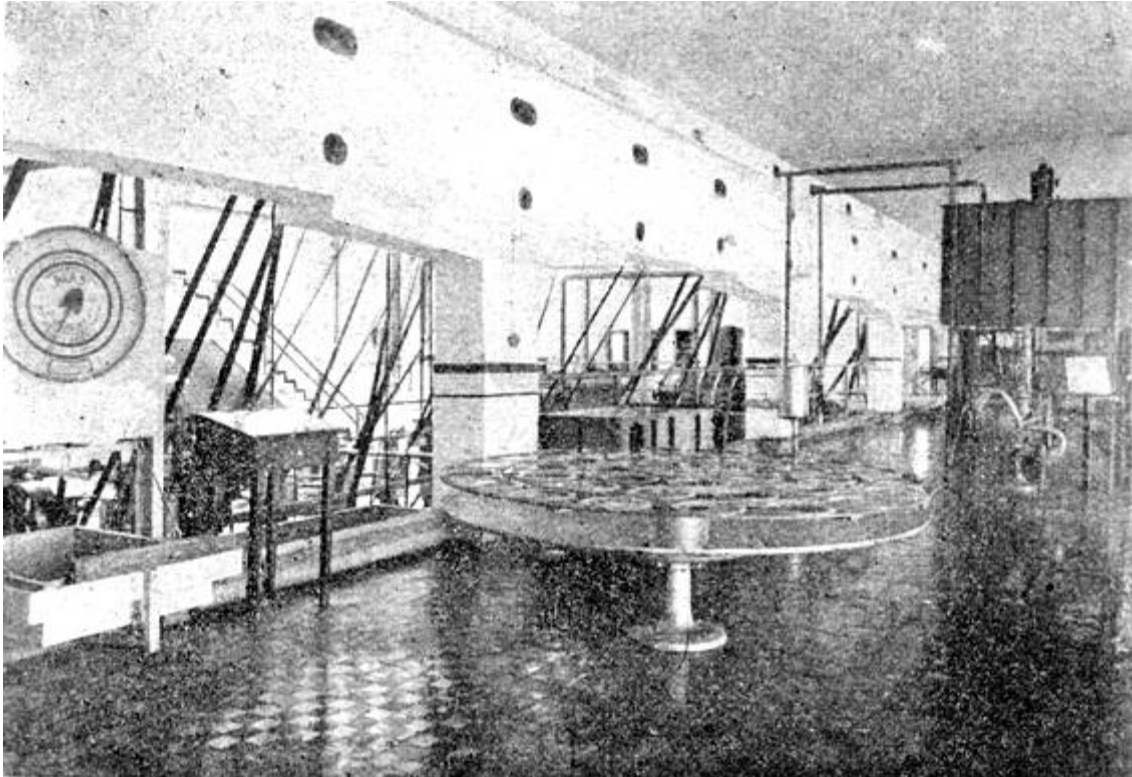
Borkulo De nieuwe fabriek in 1927

Nog zij aangetekend, dat het passeren der acte van oprichting plaats had op 14 Mei 1897, de eerste steen van het fabrieksgebouw gelegd werd op 24 Juli en de inwerkingstelling van het bedrijf plaats had op 22 November 1897.

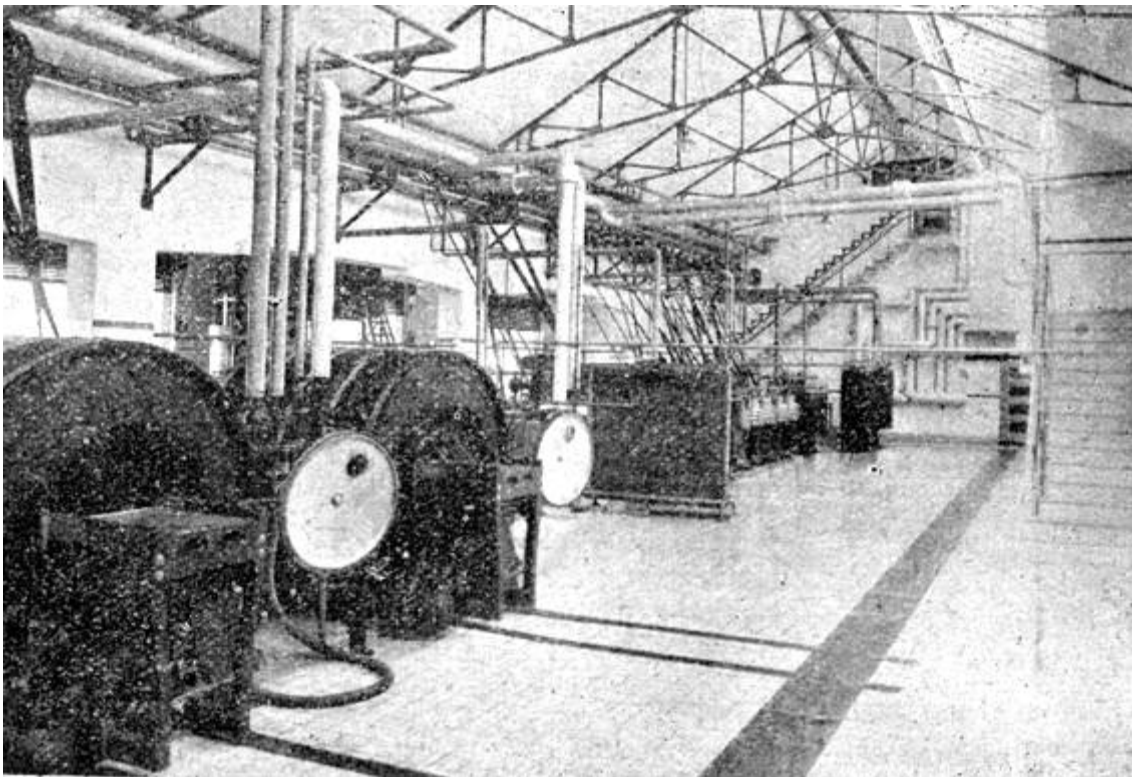
Het bedrijf van 1897-1927.

Het was natuurlijk in den beginne een kat uit de boom kijken, zoals ook elders, doch reeds spoedig steeg het aantal leveranciers in vlug tempo en bleek het dat de ruimte, noch de inrichting in overeenstemming waren met de hoeveelheid melk en zo werd dan ook reeds in 1901 een plan voor uitbreiding ontworpen en uitgevoerd, dat rond f 24.000 kostte, een bedrag even hoog als de eerste stichtingskosten. In de kosten van verbouwing waren ook inbegrepen die voor den bouw ener nieuwe directeurswoning. De bestaande woning, die één geheel vormde met de fabriek, werd toen bij deze aangetrokken.

Het bebouwde grondoppervlak is sindsdien niet meer vergroot, hoewel de indeling en de inrichting nog wel weer gewijzigd zijn, in verband met de geleidelijke vooruitgang op zuiveltechnisch gebied. Wij volstaan hier met te memoreren de aanschaffing van karnkneders en roomzuurbassins en vergrotingen der uurcapaciteit door aanschaffing van meerdere en grotere ontromers en werktuigen van groter capaciteit.

Melkontvangst

Karn en centrifuge lokaal

In 1917 werd overgegaan tot gedeeltelijke elektrificatie, spoedig gevolgd door algehele elektrificatie, omdat de ketelcapaciteit onvoldoende was geworden en uitbreiding van het ketelhuis op grote bezwaren stuitte.

Wat het verenigingsleven betreft kan worden vermeld, dat de statuten in 1909 een grondige wijziging ondergingen. Door de oorspronkelijke inrichting der statuten waren de aandeelhouders, waaronder ook vele niet-veehouders, feitelijk eigenaren der fabriek. De verdeling van de opbrengst der boter geschiedde wel zuiver coöperatief en de aandeelhouders werden in dit verband beschouwd als geldschietters, die regelmatig 4% van het door hen gestorte kapitaal ontvingen,

Men zag echter in, dat deze toestand op den duur moeilijkheden kon meebrengen en daarom werden in 1909 de statuten op zuiver coöperatieve leest geschoeid, de aandelen op een basis van 140 % vrijwillig ingeleverd en obligaties daarvoor in de plaats uitgegeven.

Het bootje van het verenigingsleven is meestal door kalm vaarwater rustig voorwaarts gegaan, en de stuurmanskunst werd derhalve nimmer op zware proef gesteld. De maatschappelijke opbloei in 't algemeen, en die van het landbouwbedrijf in het bijzonder, gedurende het eerste en het grootste deel van het afgelopen tijdvak hebben hierbij zeer zeker een belangrijke rol gespeeld. De kunstmest is voor de zandstreken vooral de bron van een vroeger ongekende welvaart geworden, terwijl een gezonde ontwikkeling van het verenigingsleven den boer de volle vrucht van zijn moeitevollen arbeid waarborgde.

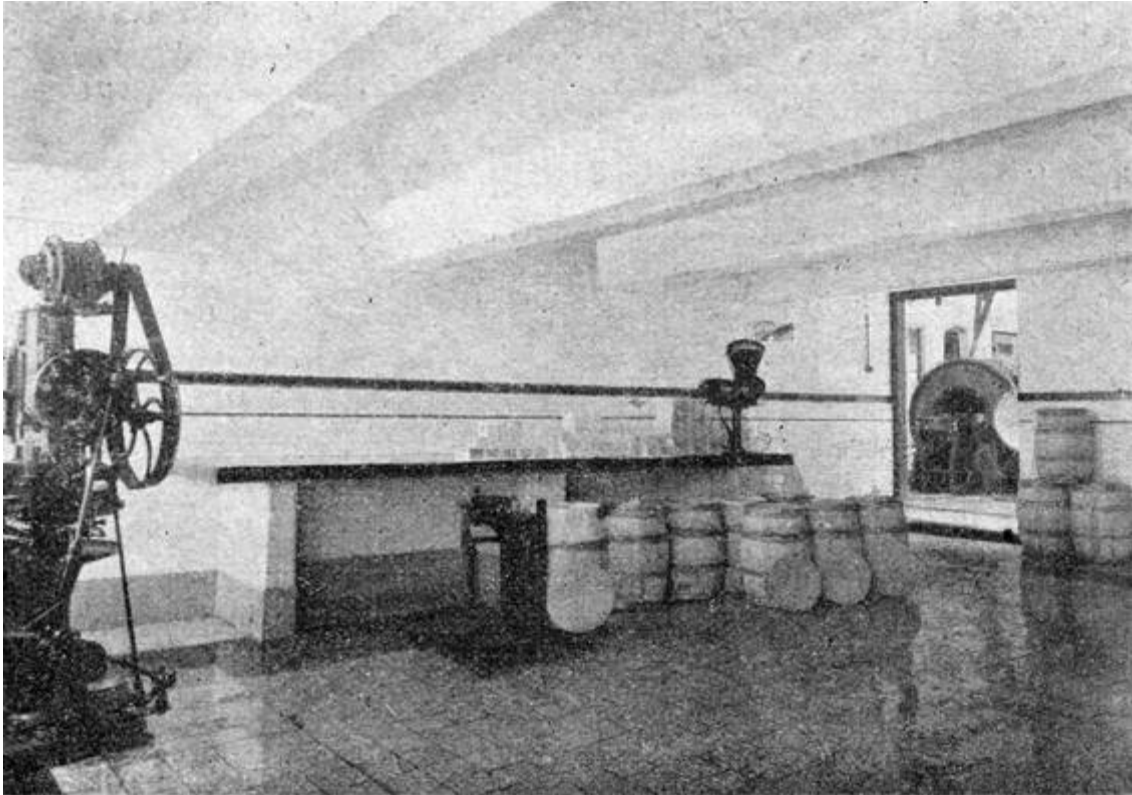
De gebeurtenissen na de cycloon op 10 Augustus 1925.

De schade door de cycloon aangericht was van dien aard, dat het bedrijf tijdelijk tot stilstand werd gedwongen. Door bemiddeling van het secretariaat van den G.O.Z. werd reeds de volgende dag een deel van de melk aan de buurtfabrieken Eibergen, Beltrum, de Boschheurne, Ruurlo, De Cloese, Lochem en Goor verwerkt. De secretaris van de Bond stelde zich verder in verbinding met het Technisch Bureau van den F.N.Z. om door de nodige herstellingen het eigen bedrijf weer zoo spoedig mogelijk op gang te kunnen brengen.

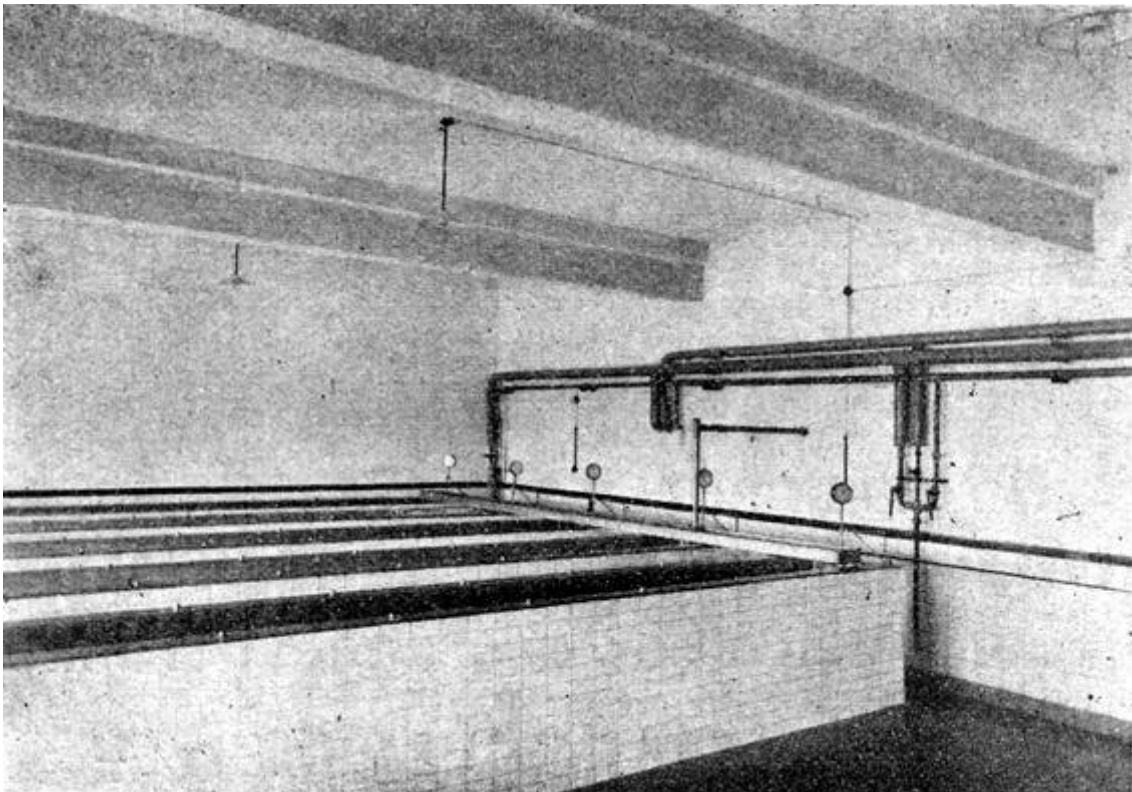
Hierbij kwam men direct voor de vraag te staan, of het wel wenselijk was veel geld aan het herstel te besteden en in aanmerking genomen, dat de gebouwen reeds langen tijd, zowel wat inrichting als ruimte betref, niet meer aan redelijke eisen voldeden, dat het terrein niet de gewenste vergroting der gebouwen toeliet, en dat het oudste gedeelte reeds 30 jaren had dienst gedaan, voelde men hier niet zooveel voor.

In afwachting van de door het Technisch Bureau voornoemd op te maken schema's (één voor uitbreiding van het bestaande bedrijf en één voor nieuwbouw) werd besloten voorlopig een noodherstel te doen geschieden. Dit laatste had met bekwamen spoed plaats en reeds op 28 Aug. 1925 kon het bedrijf weer in het oude gebouw uitgeoefend worden. De uitgaven voor herstel der fabriek en directeurswoning zijn volledig vergoed door het Provinciaal Bouwbureau namens het Nationaal Steuncomité. Van de steunactie, in 't leven geroepen door den Alg. Ned. Zuivelbond, behoefde daardoor geen gebruik te worden gemaakt.

Tussen de beide ramingen, uitbreiding en nieuwbouw, was het verschil betrekkelijk gering, zodat bestuur en commissarissen daarin aanleiding vonden, principieel te be

Boterpakkerij en koelkelder

Roomzuurlokaal

sluiten tot nieuwbouw en een voorstel daartoe aan de algemene vergadering te doen, waartoe deze op 3 Maart 1926 met 115 stemmen vóór en 16 blanco haar machtiging gaf.

In overleg met het Technisch Bureau van den F.N.Z. en hét Secretariaat van den G.O.Z. werd ten slotte een grondplan vastgesteld, waarbij er rekening mee gehouden werd, dat dit plan een logische bijbouw zou toelaten, wanneer eventueel mocht worden besloten tot de fabricage van kaas en (of) andere melkproducten. Nadat dit plan nog aan het oordeel der Bouw- en Werktuigencommissie van den G.O.Z. was onderworpen, werd het definitief vastgesteld en door den architect van het Technisch Bureau uitgewerkt.

Het werk heeft verder een alleszins voorspoedig verloop gehad, en het feit dat reeds op Woensdag 20 April 1927 het nieuwe bedrijf in gebruik kon worden genomen (zij het dan dat nog niet alles was afgewerkt) zegt in dezen reeds voldoende.

Enige bijzonderheden omtrent de indeling en de inrichting der nieuwe fabriek.

Indeling. Hiervoor verwijzen wij naar de hierbij afgedrukte plattegrond. Mocht eventueel besloten worden tot de fabricage van kaas, dan ligt het in de bedoeling om de spoelplaats af te breken en de voor de kaasfabricage benodigde ruimten te doen aansluiten bij de ruimte, waar de ontromers zijn opgesteld. Er is zeer voldoende terrein aanwezig, terwijl de bouw hier logisch kan aansluiten bij het bestaande.

Inrichting Melkontvangst. Hier vinden wij twee snelwegbascules voor het wegen der melk, twee uitdrupapparaten, een reservoir voor de afgeroomde melk en de aftapapparaten daarvoor. Verder een aftapapparaat voor de karnemelk en een reservoir voor de consumptiemelk.

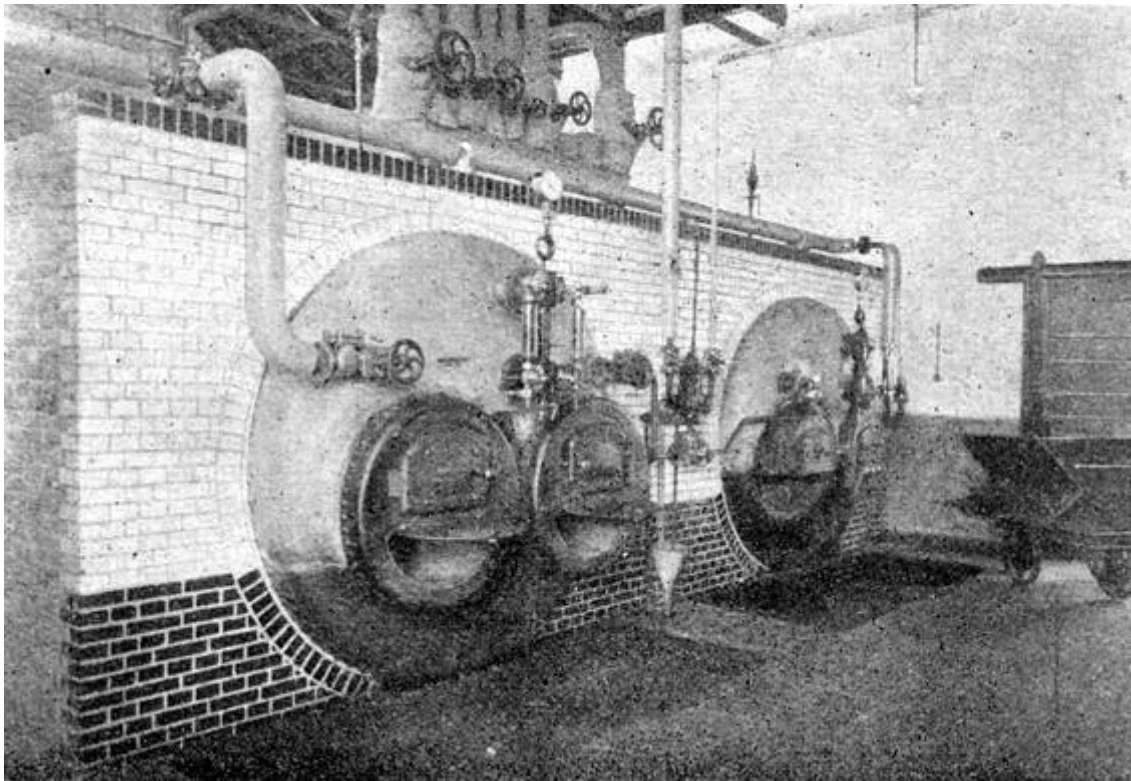
Op het zuidelijk einde der melkontvangst bevindt zich een geïsoleerde kast voor het bewaren der melkmonsters, die zoveel mogelijk iedere dag van de aangevoerde melk worden genomen. Door middel van pekelaccumulatoren is het mogelijk deze kast af te koelen en zodoende de monsters onder gunstige omstandigheden te bewaren.

Karn- en Centrifugelokaal. In dit lokaal zijn opgesteld twee karnkneders met een toninhoud van 4000 L. ieder, karncapaciteit circa 1600 L. Het lag oorspronkelijk in de bedoeling de beide karnknedres uit het oude bedrijf, die van 1914 dateerden, over te brengen naar het nieuwe. In aanmerking genomen echter de gebruiksduur en de nu juist niet geruisloze beweging dezer karns, is er ten slotte de voorkeur aan gegeven nieuwe aan te schaffen met wormwiel, en daardoor geruisloze aandrijving.

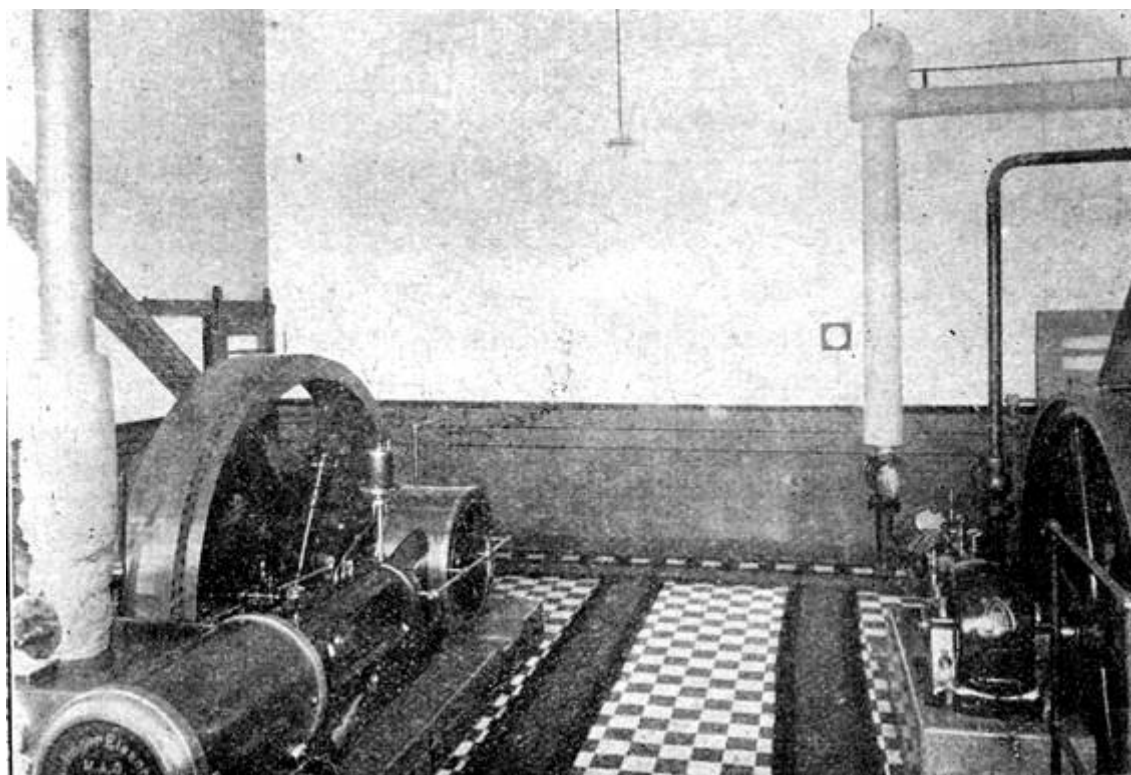
Verder bevinden zich in dit lokaal vijf ontromers, ieder met een uurcapaciteit van 5000 L. (de nieuwe zelfs met een nog grotere capaciteit) waarvan twee nieuwe en drie uit het oude bedrijf. In gewone omstandigheden worden regelmatig slechts drie tegelijk gebruikt, terwijl de beide andere voor reserve dienen.

Gewoonlijk wordt dus 15000 L. melk per uur verwerkt, een capaciteit, waaraan ook de andere werktuigen beantwoorden.

Twee voorwarmers, aan weerszijden van de ontromers opgesteld, dienen voor het verwarmen der melk vóór het ontromen, terwijl de roompasteur en -koeler zijn opgesteld in de nabijheid der karnkneedmachines. Tevens vinden wij hier nog een zuurmelkpasteur, twee ondermelkpasteurs en de nodige melkpompen.

Ketelhuis

Machinekamer

Boterpakkerij en koelkelder. Op de oostelijke zijde van het karn- en centrifugelokaal, aansluitende aan de ruimte waar de karns zijn opgesteld, bevinden zich de boterpakkerij en het koellokaal voor de boter. In het eerstgenoemde lokaal worden de vaten boter afgewogen en voor de verzending gereed gemaakt. Tevens vinden we hier een botervormmachine voor het afwegen en vormen der voor kleinverkoop bestemde boter.

Voor zoover de vaten boter niet direct worden verzonden, worden zij in het warme jaargetijde bewaard in het aangrenzende koellokaal, dat door middel van grote pekell-accumulatoren op een zeer lage temperatuur kan worden gehouden.

Roomzuurlokaal. Boven de beide hiervoor genoemde lokalen bevindt zich het roomzuurlokaal. Hierin zijn opgesteld vijf roomzuurbassins met een inhoud van ruim 1800 L. ieder.

In de totaalinhoud van de bakken is een behoorlijke reserve aanwezig, doch ook het lokaal zelf biedt nog de gelegenheid twee à drie bassins bij te plaatsen.

Pomplokaal. Hier vinden wij den pekelpak en de condensator van de koelmachine, de eerste met een inhoud van circa 10.000 L., twee ontijzeringsreservoirs, een heetwaterreservoir en een bakje voor het condensatiewater. Verder een stoomwaterpomp met een uurcapaciteit van 25000 L. en een ketelvoeding- en pekelpomp. Voor de ontijzeringsinrichting zijn hier verder nog aangebracht twee luchtpompen.

In den pekelpak is een gelegenheid gemaakt voor het fabriceren van ijs, deels voor het eigen bedrijf, deels voor de slaggers ter plaatse.

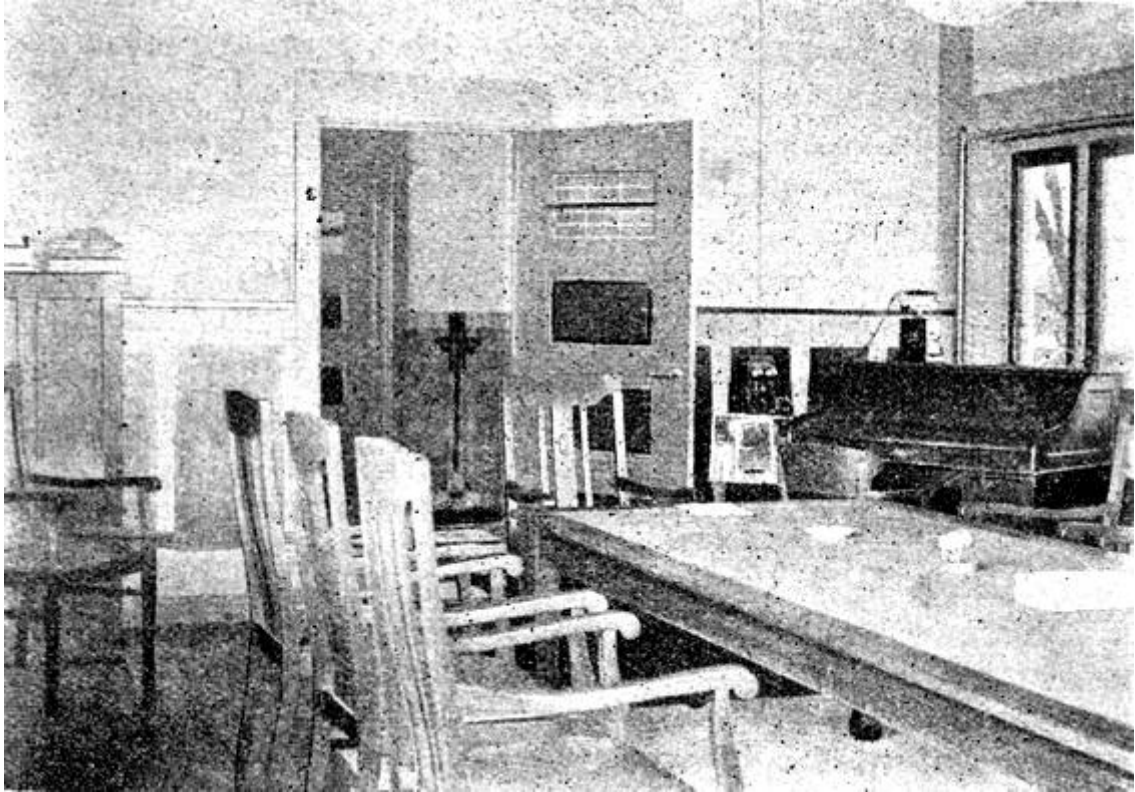
Machinekamer. Hierin is opgesteld een nieuwe stoommachine van 80 I.P.K., welke de drijfkracht levert voor het bedrijf.

Verder een koelmachine met een capaciteit van 50.000 cal. per uur en een centrifugaalwaterpomp met een vermogen van 25.000 L. per uur.

Had men in den aanvang gedacht de koelmachine uit het oude bedrijf naar het nieuwe over te brengen en daarbij een nieuw leidingnet te bouwen voor een koelmachine met groter capaciteit, het betrekkelijk geringe prijsverschil en de overweging dat de aanwezige koelmachine reeds bijna 20 jaren dienst had gedaan, deed besluiten ook in dit geval maar door den zuren appel te bijten en direct een nieuwe koelmachine aan te schaffen.

Ketelhuis. Hier vinden wij een nieuwe stoomketel met verwarmend oppervlak van 80 M². en een gebruikte ketel, daterende van het jaar 1921, met een V.o. van 62 M²., als reserve. Oorspronkelijk was men voornemens de grootste ketel uit het oude bedrijf als reserveketel in het nieuwe bedrijf over te brengen. Aangezien deze ketel reeds dateerde van 1901 en bovendien slechts een V.o. van 32 M². had, heeft men het ten slotte, gezien de grote kosten, aan de inmeteling verbonden, beter geoordeeld een grotere ketel aan te schaffen van jongeren datum.

Bestuurskamer. Dit lokaal, zich in het front van het gebouw bevindende, biedt zeer voldoende ruimte voor de bestuursvergaderingen. Bovendien doet het dienst als privé-kantoor voor den directeur. Verder vinden wij in het front van het gebouw, naast de bestuurskamer, de vestibule, vervolgens het kantoor en daarnaast het laboratorium.

Bestuurskamer

Slotbeschouwing. Het gebouw, als geheel genomen, maakt een bijzonder goeden indruk en doet den ontwerper eer aan. Ook de afwerking, de indeling en de inrichting zijn zeer naar genoegen. Het nieuwe bedrijf voldoet dan ook in het gebruik uitnemend. De melk (ongeveer 9 mill. KG. jaarlijks) wordt thans bijna in de helft van de tijd, die daarvoor in het oude bedrijf benodigd was, ontroomd.

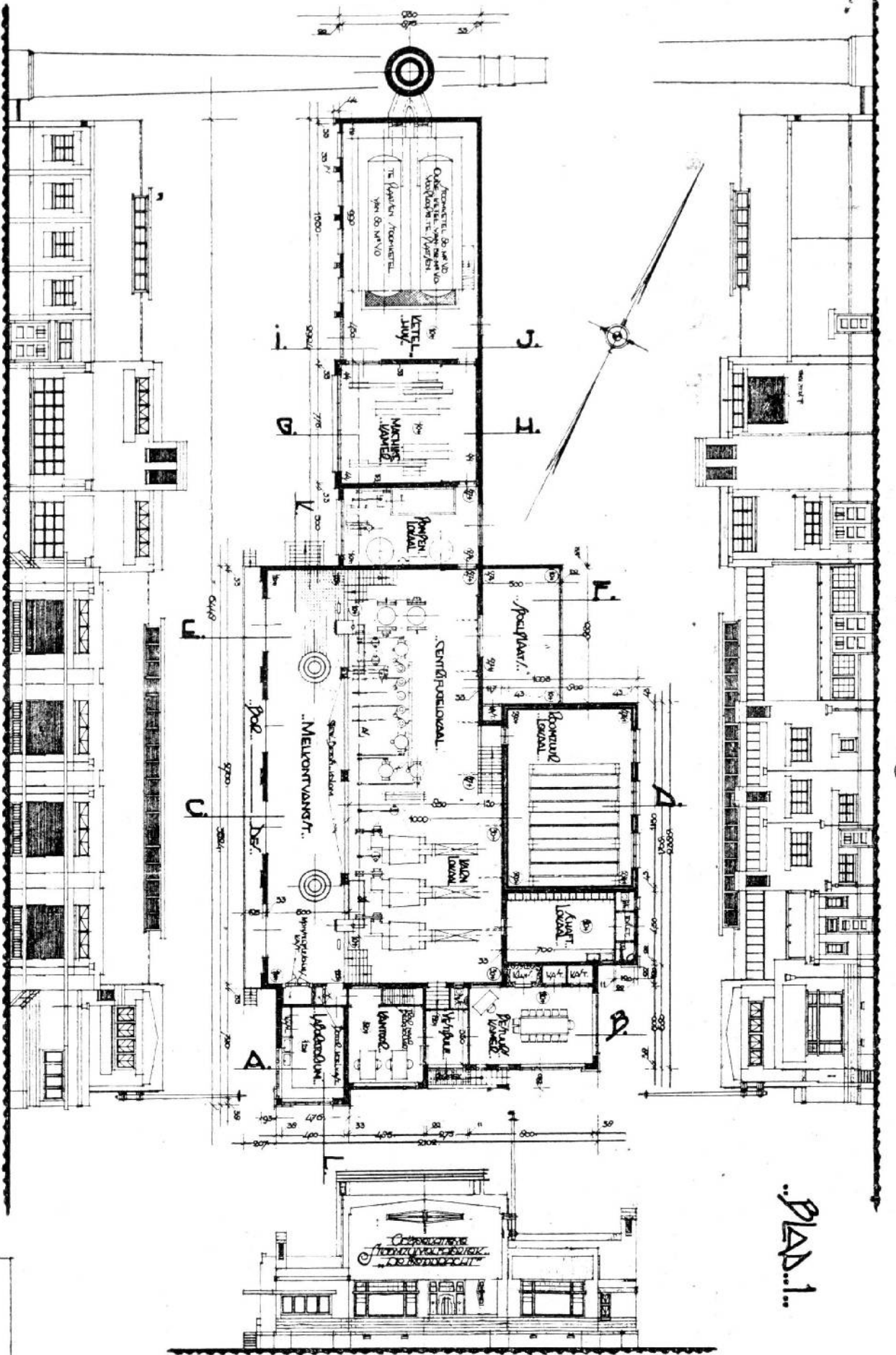
BOERCULO

.. ONTWERP .. ZUIVELFABRIEK ..

.. LINGER .. ZYGEVEL ..

ACTUAL. 1 A 100. 17A 96

TECU: DUB: FNEZ
P. 1079 ..

.. VOORDEVEL ..

.. RECITER .. ZYGEVEL ..

.. PLAD. 1 ..